

RZUCIĆ (76) *vb pf*

inf rzucić (9). ◇ *fut* 2 *sg* rzucisz (1). ◇ 3 *sg* rzuci (6). ◇ 1 *pl* rzucimy (1), [rzucim]. ◇ 2 *pl* rzucicie (1). ◇ *praet* 3 *sg m* rzucił (18). *f* rzuciła (2). *n* rzuciło (1). ◇ 2 *pl m pers* rzuciliście (1). ◇ 3 *pl m pers* rzucili (10). ◇ *imp* 2 *sg* rzuć (6). ◇ 3 *sg* niech, niechaj rzuci (2). ◇ 1 *pl* rzućmy (4). ◇ 2 *pl* rzućcie (1). ◇ *con* 1 *sg m* rzuciłbym (1) *BielSpr*, [bym rzucił *TerentMatKęł*]. ◇ 3 *sg m* by rzucił (1). ◇ 1 *pl m pers* bychmy rzucili (1). ◇ 2 *pl m pers* byście rzucili (1). ◇ 3 *pl m pers* by rzucili (1). ◇ *part praet act* rzuciwszy (8).

Sł stp notuje, Cn s.v. rzucam, Linde XVII – XIX w.

1. Szybkim ruchem przemieścić coś (wyjątkowo kogoś) w powietrzu, cisnąć; *iacere Mącz, Calag, Cn; mittere Mącz, Vulg; cadere facere, iactare, proicere PolAnt; spargere Vulg* [w tym: co (42), kogo (2)] (56) : *BielKron* 444; Ktoby naprzód miał rzucić oszczep wyostrzony. *KochMon* 30; A rzućiwszy iy [opętanego] czárt wpośrzed/ wyłzedł od niego/ nic nie záfzkodziwłszy iemu. *BudNT Luc* 4/35; Szofłą plągą rzucił garść popiołu Moyżelz przed Pharáonem *SkarŻyw* 480.

rzucić do kogo (1): rzucili tedy náfzy do nich [do ludzi na jednej wyspie] dzwonek chcąc ie vkroćić [tj. zjednać sobie] *BielKron* 444.

rzucić komu, czemu (żywotne) (5): *RejFig* Bb4; Albo zmaczay chléb w oney krwi/ ktora z rány idźie/ á rzuć go płu/ ieflic go zie/ niebył ci ón wśiekły ktory cie vkąsił *SienLek* 151; *HistLan* E4; Y wnet ie [pieniądze] onemu gniewliwemu Káplánowi rzucił/ mówiąc: oto twoie pieniądze ktorychés łzukał. *SkarŻyw* 498. Cf »rzucić pod nogi«.

rzucić między kogo, między co (żywotne) (3): Tedy [Razis] [...] vchwyciwłszy obiema rękoma wnetrznosci swoie/ wywlokł ie/ y rzucił między lud *BibRadz 2.Mach* 14/46; [Skorillo] kazał przywieść przed obliczność wżyfłkich/ dwu płu/ á rzucić kość między nie z mięsem *BielKron* 39v; *BudBib 2.Mach* 14/46.

rzucić na kogo, na co (6): [Charon mówi:] Tę ciem łodzią gwałtem mi [Jowisz] wziął Niepocześnie mie z niej wypchnął, I uchwyciwłszy za bro[d]ę Rzucił mie daleko na wodę. *BierRozm* 26; *BielKron* 457; Kto z was bez grzechu iefł/ niech ná nię [na niewiastę pojmaną na cudzołóstwie] pierwłszy rzuci kámieñ. *WujNT Ioann* 8/7. Cf »rzucić na ziemię«.

rzucić o co (3): A ten [łakomca] dybie počichu/ y rozgryźnie grufłkę/ Gdy mu w zębiech wwiązła/ rzucił o podufłkę. *RejFig* Aa3. Cf »sobą o ziemię rzucić«, »rzucić o ziemię«.

rzucić przed kogo, przed co (2): [Judasz] pokutą przywiedziony/ przyniołł żydom pieniądze/ za ktoré iezufa im przedál/ ij rzucił ie przed biłkupy żydowłkie/ ij przed ty tzo s nimi byli w radzie *OpecŻyw* 118. Cf »rzucić przed nogi«.

rzucić przez kogo (1): Deukálion iáko smyflny pobaczył/ iż iefł zyemiá mátká náfzá/ á kości iey kámienie/ á żyły rzeki/ ktory kámieñ przez fię [tj. za siebie] rzucił/ słał fię z niego człówek żywy. *BielKron* 23v.

Zwroty: [»na łeb rzucić«: Ipłum praecipitem darem. Sámeego bym ná łeb rzucił. *TerentMatKęł* K6.] »rzucić przed nogi [czyje], [komu] pod nogi« (1:1): A oná vciawłszy trupowi głowę/ záwinęła iá włzátę/ y ták w drógę z łobą niołła. Potym przyłzedłszy przed mężá/ rzuciła iá przed nogi iego. *KochWz* 136; *GórnRozm* L2.

»rzucić piłę« [o grze] (1): *Mittere pilam, Rzucić piłę. Mącz* 225a.

»sobą o ziemię rzucić« = *rzucić się na ziemię* (1): Więc [Poliksena] łobą tak gwałtownie o ziemię rzucił/ Izby tę [tj. ziemię] Achillowi ciężką wczyniła. *GórnTroas* 74.

»rzucić wzgorę, w niebo, ku niebu« [szyk zmienny] (2:1:1): I rzekł Pan do Moizełfá y Aaroná: Nábierzcie pełne ręce popiołu z piecá/ á niechay Moizełf przed Fárónem rzući go ku niebu [et sparget illum Moyses in caelum coram Pharaone]. *Leop Ex* 9/8; [Własta] kilkiem młodzieńcykom kazála záthoczyć końmi á z łuku strzelić/ ktorzy rzuciłwzy czapkę wzgorę wneth kilko strzał w nią wstrzelili. *BielKron* 320v, 29v; In sublime iacere, Wzgorę rzucić. *Mącz* 161c.

»rzucić na ziemię« [na znak pogardy] [szyk zmienny] (3): [książę litewski Witen] wyiał z pufzki frebrney Boże ciáło/ rzucił ná ziemię oplwał y podepthał *BielKron* 369; [starosta Balacyjusz] Przeczet lift [od św. Antoniego]/ wzgárdził/ y nań plunąłwzy ná ziemię rzucił *SkarŻyw* 58, 479.

»rzucić o ziemię« = *spowodować upadek, przewrócić* (1): Nider werffen. Rzućić o ziemię/ et Powálić. Iacere humi. *Calag* 368a.

Przen (9) : Pufcił [Pan] łtrzały fwe y rołprofzył ie [nieprzyjaciól moich]/ rzucił wiele błýfkáwic/ y rozgromił ie. *BibRadz Ps* 17/15; *RybGęśli* C4.

rzucić czego [funkcja supinum] *na co* (1): Ognią przyłzedłem rzucić ná ziemię/ á což chcę/ iedno áby fię zázęł? *BudNT Luc* 12/49.

rzucić komu, czemu (3): Tákżeć kiedy co łzczęście rzući łákomemu/ Rownie iákoby też tho dáło płu głodnemu. *HistLan* E4; *RejZwierc* 104v; Niepoiádęć/ iefli mi czego [tj. trochę pieniędzy] nierzucićie. (-) [...] Zkądże wziąć/ kiedy niémáłz wšytko fie wydało W Krákwie: niewiém mamli fám y łpułzłotého *WyprPl* C2v.

rzucić między kogo (1): A pan Stádnicki [...] rzući wczás prawie dułżę łwą między kácerze ty/ áby iá dułżly y iádowitłzy kácerz łobie miał. *OrzList* h4.

Zwroty: [»przez nogę rzucić« = *zlekceważyć*: Lecz iż to księża mają w kanony włożono, Na co przysięgać zwykli, by mocnie trzymano, *Dissidentes* z ich wiarą choć przez nogę rzucić, Trudno sie na nich spuszczać *Apolog* 14.]

»rzucić na stronę« = *zlekceważyć, pominąć* (1): WIęc choćbychmy iuż ty łzy rzućili ná łtronę/ Pátrżże zálię nędzniká iáką ma obronę. *RejZwierc* 245.

»[czym] o ziemię rzucić« = *wzgardzić czymś* (1): Tá [wdowa] częłtokroć námawiála młodzieńcá onego świętego/ áby zakonnikiem zołtał/ á do końca światem o ziemię rzucił. *SkarŻyw* 461.

a. *O losowaniu* (15) :

Zwroty: »rzucić kostkę, jakoby kostką« [w tym: o co (1)] = *iacere aleam Cn* [szyk zmienny] (1:1): Niedzielmy iéy [szaty]/ ale rzutzmy kołtkę onię komu padnie. *OpecŻyw* 142; Ita vita est hominum quasi cum ludas tesseris. Tak żiwot ludzki yełt yákoby kołtką rzucił. *Mącz* 338c.

»rzucić los« [w tym: o co (5), komu (3), przed kim (1)] = *mittere phur a. sortem, sortiri Vulg; cadere facere sortem PolAnt; ducere sortem Mącz* [szyk zmienny] (13): Złófnicy zdradną rádę przeciw mnye záczęli/ O yednę łfátę moyę los s łobą rzućili. *LubPs* F2; Abowiem Aman [...] nieprzyiaćiel y przeciwnik żydowłki/ myłlił przeciwko im [Żydom] złe rzeczy/ áby ie był pozábijał/ y wygládzil: y rzucił Pfur/ co známienuie los. *BibRadz Esth* 9/24, 1.Par 24/31, 25/8, *Is* 34/17, *Ioann* 19/24; *Mącz* 96a; *BudBib Is* 34/17; A gdy iuż włzyfcy ták gotowi byli/ Napirwey łofy [...] Rzućić o przodek [tj. o

pierwszeństwo] obiemá [grającym] fie zdáło. *KochSz* A4v; A vkrzyżowawfzy go/ rozdzielili odzienia iego/ rzućiwfzy los *WujNT Matth* 27/35, *Luc* 23/34, *Ioann* 19/24 [2 r.].

2. *Spuszczając z góry w dół* (często z użyciem siły), *umieścić coś w czymś, wrzucić, opuścić; proicere* *PolAnt; mittere* *Vulg* [co] (5) :

rzucić w co (3): A onij przyfłli z rozniewanijm/ vczrzáwłfy lotry żywé na krzyżu polámali w nich kołci/ ij rzucili w dol. *OpecŻyw* 152; *BielSpr* 38; [św. *Benedykt*] Motykę [...] gdy brátu iednemu robiącemu/ w wodę wpádłá/ modlitwą fwoią rzućiwfzy w wodę toporzyfzczę/ zgłębokiego dná wyniołł. *SkarŻyw* 250.

rzucić skąd (2): [żeglarze] rzućiwfzy cztery kotwice z okrétu/ prágnęli áby dzień náłtał. *BibRadz Act* 27/29; *WujNT Act* 27/29.

3. *Zarzucić; mittere* *PolAnt, Vulg; inicere* *PolAnt* [w tym: *co* (11), *na kogo, na co* (8)] (12) :

W porównaniu (1): [sługa] vderzył go [św. *Sabbasa*] w pierśi gárncem/ [...] Lecż on żadney rány nieodniołł/ iáko by kto wełnę nań rzućił/ ták onym naczyńiem obráżony nie był. *SkarŻyw* 329.

Zwrot: »[na kogo] ręce rzućić« = *pochwycić kogoś; inicere manus* *PolAnt* [szyk zmienny] (4): Tedy Iudáfs nápirwéy nán [na *Jezusa*] ręce rzucil/ ij zawolál głósem: *Imćieżgo* *OpecŻyw* 106; Tedy przyftąpili/ y rzucili ręce ná Páná *IEzufa*/ y poimáli go. *LatHar* 693, 708, 720; [*BudNT Matth* 26/50, *Mar* 14/46].

a. *O łowieniu ryb i polowaniu* (7) : Pánie/ cáluchnáčmy noc prácowáli á nicechmy nie zyfkáli/ ále w imię słowá twoiego rzućimy [sieci na ryby]. *RejPos* 176.

Zwroty: »rzucić sieć (a. siatki) (na głębią)« [szyk zmienny] (4): Bo fłuchay co then Pan/ iuż nád ty wżytki obietnice/ tym to vpadłym ludzyom prácuiaćym tu w tych ciemnościach/ obiecowác raczy/ gdy mowi onym Apoštołom fwoim: Rzućcie sieći ná głębią. *RejPos* 176, 176, 176v; [*panna VII do miłego*:] Pomogę ia y myśliłtwá. [...] A kiedy rzućisz śiéc długą/ Iełlic fye fwoią poślugą Ni nacz więcý nie przygożę: Niech zá tobą fmycz płow wodzę. *KochSob* 64.

»rzucić wędę« = *mittere hamum* *PolAnt, Vulg* (2): fzedfzy do morzá/ rzuć wędę/ á onę rybę ktorá napierwey wynidzie weźmi *BibRadz Matth* 17/27[26]; *WujNT Matth* 17/27[26].

W przen (2) : wypłóć też ty fiatki fwoie z onego márnego błotá/ plugáwości/ á omyłności fwoich/ [...] á rzuć ie w imię fwięte iego [*Pana*] á wedle fłow iego/ ná głębią márnego morzá fwiátá tego *RejPos* 176v, 176.

4. *Odrzucić, zlekceważyć* [co] (2) :

Szereg: »wzgardzić i rzucić« (1): Naydziećie [*książki moje*] kto weyżrzawfzy wzgárdzi was/ y rzuć/ Owa ludzkiey doznaćie nieiednákiey chući. *WisznTr* 5.

Przen (1) :

Zwrot: »nazad rzućić« (1): WYrwałes [*Panie*] dułżę/ áby nie zginęłá/ Názađ rzućiwfzy grzech/ ktorým fłynęłá *GrabowSet* G4v.

5. *Zrzucić* (1) :

Zwrot: »troki rzućić z rąk« = *uwolnić się z więzów* (1): Wybiymy fię z niewoli (mowią [*ludzie*]) á ich [*książąt*] troki Rzućmy z rąk fwych *GrabowSet* E3v.

6. *Skierować; advertere* *Mącz* (3) :

[*rzucić kogo ku komu*: A będzieli co barzo pilnego *et* sekretnego, tedy tegoż pisarza naszego rzucim ku TM, gdyż w namniejszej sprawie nie chcielibyśmy nic działać bez mądre[go] zdania TM. *ListyZygmAug 1568/544.*]

Zwrot: »[gdzie] rzucić okiem, oczy« = *spojrzeć* [szyk zmienny] (2:1): *Oculos advertere*, *Oczymá gdzie rzucić*. *Mącz 487a*; [próżną ozdobę] *Wzgárdźilibyście/ á wzrok ten łagodny Lekceby ważon do błędu łpołobny. Zwłafzczá/ gdybyście/ tám rzucili oczy/ Gdzie nieśmiertelnych rzeczy krąg fię toczy GrabowSet X; CzahTr D.*

Synonim: 1. *cisnąć*.

Formacje współrdzenne: *rzucić się, narzucić, obrzucić się, odrzucić, odrzucić się, podrzucić, podrzucić się, porzucić, porzucić się, przerzucić, przyrzucić, przyrzucić się, rozrzucić, urzucić, wrzucić, wrzucić się, wyrzucić, wyrzucić się, wzrzucić, zrzucić, zrzucić się; rzucać, rzucać się, dorzucać, nadrzucać, narzucać, obrzucać, obrzucać się, odrzucać, odrzucać się, podrzucać, porzucać, porzucać się, powyrzucać, pozrzucać, przedrzucać, przerzucać, przyrzucać, przyrzucać się, rozrzucać, wrzucać, wrzucać się, wyrzucać, wyrzucać się, zrzucać, zrzucać, zwyrzucać; odrzucywać, porzucywać; zrucować.*

Cf **RZUCENIE, RZUCONY**

MN